

TÜRK SAVUNMA SANAYİSİNİN MEVCUT DURUMU VE BAZI TESPİTLER

ARDA MEVLÜTOĞLU

Savunma Politikaları Araştırmacısı

“

Sektörün 2000'lerin başlarından bu yana kaydettiği gelişme, hiç kuşkusuz büyük bir başarı hikâyesi. Öte yandan sektörün sürdürülebilir bir büyümeye sahip olması, yalnızca ulusal savunma değil aynı zamanda etkin bir dış politika aracı hâline gelmesi ve komşu sektörlerle nüfuz ederek ülkenin ekonomik ve endüstriyel gelişiminde lokomotif rol oynaması için alınması gereken tedbirler, yapılması gereken iyileştirmeler bulunuyor.

”

25

- 28 Temmuz tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen 16. Uluslararası Savunma Sanayisi Fuarı IDEF 2023, Türk savunma sanayisinin gelmiş olduğu noktanın, yetkinlik ve kabiliyetlerinin geniş bir yelpazede dünyaya tanıtılmasına vesile oldu. Fuarı 189 heyeti temsilen 741 heyet üyesiyle yüzde 15'i yabancı olmak üzere 100 binden fazla ziyaretçi katıldı; 689'u yerli, 772'si yabancı olmak üzere 1.461 firma yer aldı. Bu bakımdan fuar, Türk savunma ve havacılık sektörünün uluslararası etki alanının ne kadar genişlediğinin de bir göstergesi oldu. Türkiye'nin savunma ve havacılık alanında kattığı mesafeler, son yıllarda yal-

nızca askerî değil, aynı zamanda teknolojik ve siyasi düzlemlerde de etki yaratmakta. Bu olguya en güncel örnek olarak insansız hava aracı (İHA) kullanım ve ihracatında el edilen başarı gösterilebilir. Öte yandan kara ve deniz araçları, güdümlü mühimmat ile elektronik

harp sistemi alanlarında çok geniş bir yelpazede özgün ürünlerin ortaya çıktığı, bunların ihracat pazarında kullanıcıların ihtiyaçlarına göre uyarıldığı ve küresel pazarda önde gelen aktörlerle rekabete girildiği görülüyor.

Sektörün 2000'lerin başlarından bu yana kaydettiği gelişme, hiç kuşkusuz büyük bir başarı hikâyesi. Öte yandan sektörün sürdürülebilir bir büyümeye sahip olması, yalnızca ulusal savunma değil aynı zamanda etkin bir dış politika aracı hâline gelmesi ve komşu sektörlerle nüfuz ederek ülkenin ekonomik ve endüstriyel gelişiminde lokomotif rol oynaması için alınması gereken tedbirler, yapılması gereken iyileştirmeler bulunuyor.

“

Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) ve güvenlik güçlerinin ihtiyaçlarına yönelik geliştirme ve üretim yaparak sağlanamaz. Uluslararası pazarda, rekabet gücü yüksek bir pozisyonla ihracatın artması şarttır.

”

SAVUNMA SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Türkiye, 1970'li yılların ortalarından bu yana ulusal savunma sanayisini kurmak için büyük özverilerle yatırımlar yapmakta. Bu süreçte, özellikle son 20 yılda büyük

bir sıçrama kaydedildi, artan bir ivmeyle pek çok proje hayata geçirildi. Başlangıçta yabancı tasarımların yurt içinde montajıyla sınırlı olan yerli savunma sanayisi altyapısı, yatırım ve projelerle gelişerek özgün tasarım ve karmaşık platform projelerini üretebilecek yetkinliğe ulaştı. Bugün gelinen noktada Türk savunma sanayisi, insansız hava araçları, muharip gemiler, taarruz helikopterleri, komuta kontrol sistemleri gibi ileri teknoloji içeren ve “sistemler sistemi” olarak nitelendirilebilecek ürünleri üretilip teslim eder hâle gelmiş durumda.

Bu gelişmenin doğrudan sonucu, sektörün toplam cirosunun ve istihdam edilen personelin hızlı artışı oldu. Bir başka yansıma da gerçekleştirilen ihracatta gerçekleşti. İhracat, yalnızca ülke ekonomisine katma değer sağlaması bakımından değil, savunma ve havacılık sektörünün gelişmesinin sürmesi için de büyük önem taşıyor.

Savunma ve havacılık sektörünün, kritik önem taşıyan teknolojiler ve bileşenler başta olmak üzere yerli ve özgün çözümler üretebilecek yetkinliğe erişmesi için yatay ve dikey yönlerde büyümeye de-

vam etmesi gerekiyor. Başka bir ifadeyle sektörün hem karmaşık platformları hem de bu platformları meydana getiren alt sistem, bileşen ve teknolojileri yurt içi imkânlarla üretebilecek, küçük ve orta ölçekli işletmelerle büyük ölçekli ana yüklenici firmaların hem sayılarının hem de kabiliyetlerinin artması ve çeşitlenmesi ihtiyacı mevcut. Savunma sanayisinde tam bağımsızlığı hedefleyen Türkiye gibi bir ülkede sektörün yatay ve dikey genişlemesini sürdürülebilir kılmak ise yalnızca iç kullanıcılara, yani Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) ve güvenlik güçlerinin ihtiyaçlarına yönelik geliştirme ve üretim yaparak sağlanamaz. Uluslararası pazarda, re-

kabet gücü yüksek bir pozisyonla ihracatın artması şarttır.

“

TSK ve diğer kurumların ihtiyaçlarına yönelik tedarik faaliyetleriyle birlikte SSB'nin ana görevi, millî sanayiye, savunma sektörü ihtiyaçlarına göre reorganize ve entegre etme, yeni teşebbüsleri teşvik ve bu entegrasyona ve ihtiyaçlara göre yönlendirme, yabancı sermaye ve teknoloji katkısı imkanlarını araştırma, teşebbüsleri yönlendirme, bu konudaki devlet katılımını planlama olarak belirtiliyor.

”

Bu noktada, sektörün son yıllarda katettiği aşamaya kısaca göz atmakta fayda var. Zira sektörün gelişiminin incelenmesi, güncel gelişmeler ışığında yakın gelecekte ulaşması muhtemel seviye hakkında fikir verecektir.

SAVUNMA SEKTÖRÜNÜN ARKA PLANI

Savunma sektörü altyapısına dair planlama, politika geliştirilmesi ve icrası için 1985 yılında Millî Savunma Bakanlığı bünyesinde “Savunma Sanayisi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı” (SaGeB) kurulmuş, başkanlık 1989 yılında Savunma Sanayisi Müsteşarlığı (SSM) olarak yeniden yapılandırılmıştı. 2017 yılında 696

sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Cumhurbaşkanlığına bağlanan SSM, Cumhurbaşkanlığı yönetim sistemine geçilmesiyle birlikte 09.07.2018 tarih ve 703 sayılı KHK ile Savunma Sanayisi Başkanlığı (SSB) adını aldı. TSK ve diğer kurumların ihtiyaçlarına yönelik tedarik faaliyetleriyle birlikte SSB'nin ana görevi, millî sanayiye, savunma sektörü ihtiyaçlarına göre reorganize ve entegre etme, yeni teşebbüsleri teşvik ve bu entegrasyona ve ihtiyaçlara göre yönlendirme, yabancı sermaye ve teknoloji katkısı imkanlarını araştırma, teşebbüsleri yönlendirme, bu konudaki devlet katılımını planlama olarak belirtiliyor. Bu kapsamda ayrıca SSB'ye savunma sanayisi ürünleri ihracatı ve off-set ticareti konularını koordine etme sorumluluğu da verilmiş durumda.

SSM verilerine göre 2002 yılında yürütülen proje sayısı 66 iken 2023 itibarıyla bu sayı 750'yi geçmiş durumda. 2002 yılında yaklaşık projelerin toplam bütçesi \$5.5 milyarken, bu tutar 21 yıl içinde yaklaşık 11 kat artarak \$75 milyarı aşmış. Sektörde istihdam edilen çalışan sayısı ise 81 binden fazla.

Savunma ve Havacılık Sanayisi İmalatçılar Derneğinin (SASAD) verilerine göre Türk savunma ve havacılık sanayisi 2022 yılında \$12.196 milyar tutarında bir ciro elde etti. Bu, bir önceki yola göre yaklaşık %20'lik bir artışa karşılık geliyor. İhracatta da Kovid-19 döneminde yaşanan dalgalanma hariç düzenli bir artış gözlenmekte: 2022 yılı yurt dışı satış gelirleri toplam \$4.4 milyar dolayında. Sek-

tör cirosuyla ihracat miktarı karşılaştırıldığında dikkat çeken bir husus, sektörün toplam cirosunda ihracatın oranının, 2013 yılına kadar %25-30 arasında kalması ancak bu yıldan sonra bir üst seviye olan %30-35 dolaylarına çıkması.

Bu veriler ışığında, Türk savunma sanayi sektörünün genişlemeye, dolayısıyla ihracatının da artmaya devam edeceği öngörülebilir ancak bu büyümenin sürdürülebilir olması ve ivmesini artırması için

alınması zaruri bazı tedbirler de bulunuyor.

“

Hâlihazırda 81 bin dolaylarında olan sektör istihdamının, yürütülen ve gündeme gelecek projelerin boyutu ve karmaşıklığı da göz önüne alındığında hızlıca genişletilmesi bir ihtiyaç olarak öne çıkıyor.

”

Öncelikli olarak ele alınması gereken husus, sektörün yetişmiş, nitelikli insan kaynağı ihtiyacı. Hâlihazırda 81 bin dolaylarında olan sektör istihdamının, yürütülen ve gündeme gelecek projelerin boyutu ve karmaşıklığı da göz önüne alındığında hızlıca genişletilmesi bir ihtiyaç olarak öne çıkıyor. SSB'nin öncülüğünde yürütülen Savunma Sanayi İçin Araştırmacı Yetiştirme Programı (SAYP), bu bağlamda büyük önem taşıyan bir program. Sektörün ih-

racatının katma değeri yüksek platform ve komuta kontrol, yazılım gibi kalemlere yoğunlaşması, ekonomik girdisinin artmasını sağlayacaktır. Bunun için de harp gemisi, uçak, insansız hava aracı, helikopter gibi platformların en kritik ve maliyetli alt sistemleri olan motor, aktarma organı gibi bileşenlerin yurt içinde üretilebilmesi ya da en azından bu alanlarda belli bir yerliliğin sağlanması şart. Bu alandaki dışa bağımlılığın sona erdirilmesi, ulusal güvenlik ihti-

yaçlarının karşılanması açısından da önem taşıyor.

Savunma sanayisi, doğası gereği uluslararası ilişkiler ve siyasetle en iç içe girmiş sektörlerden biri niteliğinde. Sektörün çıktısı olan mal ve hizmetlerin satışları ve kullanımları yalnızca ticari veya teknik değil, aynı zamanda siyasi ve politik konular olmakta. Dolayısıyla savunma ve havacılık sektörünün ihracatını, bir dış politika enstrümanı olarak kurgulamakta büyük önem bulunuyor.

Son olarak, ileri teknoloji içeren ve yüksek maliyetli AR-GE yatırımı gerektiren savunma ve havacılık sektörünün, otomotiv, bilişim, ulaştırma, sağlık gibi komşu sektörlerdeki teknoloji, verimlilik ve istihdamı tetikleyerek bu sektörlerdeki yüksek katma değerli ürün ve hizmet potansiyelini artırıcı politikaların önemini vurgulamak gerekir. Türkiye'nin endüstriyel ve ekonomik kalkınması açısından savunma sanayisinin yakaladığı ivme, diğer sektörlerde de ateşleyici rol oynayabilir. ■

